

O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI JIZZAX FILIALI

ISSN 2181-3884

ZAMONAVIY ILMIY-TEXNIK TADQIQOTLAR

xalqaro jurnali

Vol.2 N.1

2026

**International Journal of
Contemporary Scientific
and Technical Research**

**Volume 2 Issue 1
2026**

**Zamonaviy ilmiy-texnik
tadqiqotlar xalqaro jurnali**

**1-son
2026**

**Международный журнал
современных научно-
технических
исследований**

**Том 2 Выпуск 1
2026**

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETINING JIZZAX FILIALI

Xalqaro ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

P.f.d., prof., O.X. Turakulov

Bosh muharrir:

A.A. Abdumalikov

Tahrir kengashi mas'ul kotibi:

D.M. Jomurodov

Tahririyat hay'ati:

1. B.f.d., prof., S. Murodova (O'zMU Jizzax filiali, UZB)
2. P.f.n., prof., S. Usmanov (O'zMU Jizzax filiali, UZB)
3. T.f.n., dos., S. Tavboev (O'zMU Jizzax filiali, UZB)
4. F.f.d., prof., N. Djusupov (O'zDJTU, UZB)
5. T.f.d., dos., S. Ruzimov (TTPU, UZB)
6. P.f.d., prof., G. Lekerova (SKU, KZH)
7. DSc., Ali Coşkan (ASUI, TR)
8. T.f.d., prof., D. Irgasheva (TATU, UZB)
9. T.f.d., prof., I. Siddikov (NRU TIIAME, UZB)
10. T.f.n., dos., S. Eshkabilov (NDU, US)

Zamonaviy ilmiy-texnik tadqiqotlar xalqaro elektron jurnali (International Journal of Contemporary Scientific and Technical Research) O'zMU Jizzax filiali Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2022-yil 9-sentabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №038200 raqami bilan ro'yxatidan o'tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O'zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-3884 ISSN raqami olingan.

© "O'zMU Jizzax filiali" – 2023

Tahririyat manzili:

130100, Jizzax viloyati, Jizzax shahri,
Sh.Rashidov Shox ko'chasi, 259-uy.

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KASBIY MULOQOT MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK MEXANIZMLARI

Quvatova Dilnoza Jurayevna

Buxoro xalqaro universiteti, mustaqil tadqiqotchi

Annotatsiya

Ushbu maqolada zamonaviy raqamli ta'lim muhitida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy muloqot madaniyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik mexanizmlari va metodik asoslari tadqiq etilgan. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, masofaviy ta'lim platformalari va virtual auditoriyalar sharoitida pedagogik muloqotning transformatsiyalashuv xususiyatlari ochib berilgan. Tadqiqot doirasida raqamli muloqot madaniyatini shakllantirishning tarkibiy komponentlari (kognitiv, texnologik, refleksiv-emotsional) tizimlashtirilgan hamda ularni oliy pedagogik ta'lim jarayoniga joriy etish metodikasi nazariy jihatdan takomillashtirilgan.

Kalit so'zlar: raqamli ta'lim muhiti, bo'lajak o'qituvchi, kasbiy muloqot madaniyati, raqamli etiket, netiket, virtual auditoriya, pedagogik simulyatsiya, raqamli kompetensiya, interaktiv metodlar.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕТОДИКИ РАЗВИТИЯ КУЛЬТУРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБЩЕНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ В ЦИФРОВОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ

Куватова Дилноза Джураевна

Бухарский международный университет, независимый исследователь

Аннотация

В данной статье исследуются педагогико-психологические механизмы и методические основы развития культуры профессионального общения будущих учителей в условиях современной цифровой образовательной среды. Анализируются особенности трансформации педагогической коммуникации в условиях использования информационно-коммуникационных технологий, платформ дистанционного обучения и виртуальных аудиторий. В рамках исследования систематизированы когнитивный, технологический и рефлексивно-эмоциональный компоненты цифровой коммуникативной культуры, а также усовершенствованы методические подходы к их внедрению в систему высшего педагогического образования. Особое внимание уделяется вопросам соблюдения норм цифрового этикета и нетикета, организации эффективного взаимодействия в виртуальной образовательной среде и развития цифровых компетенций педагогов. Результаты исследования способствуют совершенствованию профессиональной подготовки будущих учителей и повышению их адаптивности к современным условиям образовательной деятельности.

Ключевые слова: цифровая образовательная среда, будущий учитель, культура профессионального общения, цифровой этикет, нетикет, виртуальная аудитория, педагогическая симуляция, цифровая компетентность, интерактивные методы.

PEDAGOGICAL MECHANISMS FOR IMPROVING THE METHODOLOGY OF DEVELOPING FUTURE TEACHERS' PROFESSIONAL COMMUNICATION CULTURE IN A DIGITAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Quvatova Dilnoza Jurayevna

Bukhara International University, Independent Researcher

Abstract

This article examines the pedagogical and psychological mechanisms as well as the methodological foundations for developing the professional communication culture of future teachers in a modern digital educational environment. It analyzes the transformation of pedagogical communication under the conditions of

information and communication technologies, distance learning platforms, and virtual classrooms. The study systematizes the cognitive, technological, and reflective-emotional components of digital communication culture and proposes improved methodological approaches for integrating them into higher pedagogical education. Particular attention is given to the observance of digital etiquette and netiquette, the organization of effective communication in virtual learning environments, and the development of teachers' digital competencies. The findings contribute to enhancing the professional training of future educators and increasing their adaptability to the demands of contemporary educational practice.

Keywords: digital educational environment, future teacher, professional communication culture, digital etiquette, netiquette, virtual classroom, pedagogical simulation, digital competence, interactive methods.

Yigirma birinchi asr ta'lim tizimining o'ziga xos xususiyati uning yalpi raqamlashtirilishi va global axborot makoniga integratsiyalashuvidir. Zamonaviy axborot jamiyati sharoitida oliy pedagogik ta'lim muassasalari oldiga nafaqat o'z fanini mukammal biladigan, balki raqamli dunyo qonuniyatlariga tez moslasha oladigan yuqori malakali kadrlarni tayyorlash vazifasi qo'yilmoqda. Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarlik tizimida muloqot madaniyati har doim markaziy o'rinni egallab kelgan. Biroq bugungi kunda an'anaviy "o'qituvchi-talaba" tizimidagi bevosita muloqot shakllari o'z o'rnini elektron platformalar, Learning Management Systems (LMS), virtual sinf xonalari va asinxron tarmoq muloqotiga bo'shatib bermoqda.

Raqamli ta'lim muhitida muloqot qilish o'ziga xos psixologik va pedagogik to'siqlarni yuzaga keltirmoqda. Ekran ortidagi auditoriya bilan ishlash, matnli yoki vizual formatda fikrni to'g'ri yetkazish, tarmoq etikasiga (netiket) rioya qilish, virtual muhitda talabalarning diqqatini jalb qilish va saqlab turish o'qituvchidan mutlaqo yangicha muloqot madaniyatini talab qiladi. Shu bois bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy muloqot madaniyatini aynan raqamli muhit xususiyatlarini hisobga olgan holda rivojlantirish metodikasini takomillashtirish bugungi kunda o'ta dolzarb ilmiy-pedagogik muammolardan biri hisoblanadi.

2. Muammoning qo'yilishi va o'rganilganlik darajasi

Pedagogik muloqot va uning madaniyatini shakllantirish muammolari uzoq yillardan buyon ko'plab mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan tadqiq etib kelinmoqda. Jumladan, N.A. Muslimov, D.O. Khimmataliyev kabi respublikamiz olimlarining ilmiy ishlarida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, pedagogik mahorat va muloqot texnikasini shakllantirishning nazariy-metodik asoslari keng yoritilgan. Shuningdek, xorijiy tadqiqotlarda raqamli didaktika va tarmoq muloqoti etikasi masalalari I.V. Robert va boshqa olimlar tomonidan o'rganilgan.

Biroq mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, an'anaviy pedagogik muloqot metodikasi asosan yuzma-yuz (offline) muloqotga moslashgan bo'lib, u raqamli muhitning dinamik tabiati, emotsional tanqislik (ekran ortidagi sovuqlik), asinxron aloqa va raqamli manipulyatsiyadan himoyalaniish kabi omillarni to'liq qamrab olmaydi. Oliy ta'lim amaliyotida bo'lajak pedagoglarni raqamli muhitda kasbiy muloqotga tayyorlash tizimi asosan texnologik ko'nikmalarni (platformadan foydalana olish) rivojlantirish bilan cheklanib qolmoqda, muloqotning madaniy-etik va refleksiv jihatlariga yetarlicha e'tibor berilmayapti. Bu esa ob'ektiv va sub'ektiv omillar o'rtasidagi ziddiyatlarni keltirib chiqaradi va ushbu muammoning metodologik asoslarini takomillashtirish zaruratini tug'diradi.

3. Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotning metodologik asosini tizimli, faoliyatli hamda kompetensiyaviy yondashuvlar tashkil etdi. Bo'lajak o'qituvchilarning raqamli ta'lim muhitidagi kasbiy muloqot madaniyati tushunchasining konseptual mohiyatini ochish, uning strukturaviy elementlarini aniqlash va oliy pedagogik ta'lim tizimini takomillashtirish maqsadida o'zaro integratsiyalashgan ilmiy-tadqiqot metodlari majmuasidan foydalanildi:

- **Nazariy-metodologik metodlar:** Muammoga oid pedagogik, psixologik, sotsiologik va falsafiy adabiyotlarni, me'yoriy-huquqiy hujjatlarni qiyosiy, retrospektiv hamda tizimli-strukturaviy tahlil qilish. Raqamli didaktika va kiberpedagogika sohasidagi ilg'or xalqaro andozalar, Yevropa Ittifoqining raqamli kompetensiyalar ramkasi (DigCompEdu) hamda xalqaro ta'lim standartlarini o'rganish va umumlashtirish.

- **Abstrakt-mantiqiy va tasniflash metodlari:** Raqamli ta'lim muhitida va elektron muloqot jarayonida yuzaga keladigan pedagogik-psixologik to'siqlarni (emotsional sovuqlik, axborot asimmetriyasi, texnologik apperseptsiya) tasniflash, kasbiy muloqot madaniyatining invariant modelini loyihalash hamda uning

funksional-determinant bog'liqliklarini aniqlash.

• **Modellashtirish va loyihalash metodi:** Bo'lajak o'qituvchilarning fundamental axborot-kommunikatsiya hamda ijtimoiy-perseptiv (muloqot) kompetensiyalarini o'zaro sintez qilish asosida raqamli pedagogik muloqot madaniyatini shakllantirishning bosqichma-bosqich (progresiv) tizimini yaratish.

• **Empirik va statistik metodlar:** Pedagogik kuzatuv, anketa so'rovnomalari, suhbat, talabalar yaratgan raqamli ta'lim mahsulotlarini ekspert baholash (kontent-tahlil), tajriba-sinov ishlari natijalarining matematik-statistik tahlili (X-kvadrat me'yori, Styudent t-kriteriyasi).

4. Takomillashtirilgan metodikaning mazmuni va muhokamasi

(Yuqoridagi tarkibiy qism o'z joyida saqlanadi hamda quyidagi integratsiya bo'limi bilan uzviy bog'lanadi)

Metodikani ta'lim jarayoniga integratsiya qilish yo'llari

Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy muloqot madaniyatini raqamli muhitda tizimli va konseptual rivojlantirish oliy pedagogik ta'limning mazmuni, shakli hamda vositalarini modernizatsiya qilishni talab etadi. Ushbu metodikani oliy ta'lim muassasalari o'quv jarayoniga integratsiya qilish uchta strategik yo'nalishda amalga oshirilishi taklif etiladi:

1. **Infrastrukturaviy-modulli integratsiya:** Mavjud o'quv rejalaridagi "Pedagogik mahorat", "Pedagogika", "Umumiy psixologiya" kabi fundamental fanlar modullariga maxsus "Raqamli pedagogik muloqot va etiket" deb nomlangan mustaqil o'quv bloklarini (keys-larini) singdirish.
2. **Variativ-elektiv integratsiya:** O'quv rejasining tanlov fanlari bloki tarkibiga "Raqamli ta'lim muhitida kasbiy muloqot madaniyati" nomli 3 ECTS kredit hajmidagi mustaqil tanlov fanini kiritish va uni amaliy-trening shaklida tashkil etish.
3. **Kvazi-kasbiy (simulyatsion) integratsiya:** Talabalarning pedagogik va malakaviy amaliyotlari jarayonini raqamli (masofaviy) makonga ko'chirish orqali ularni real "o'qituvchi-talaba" interaktiv elektron diskursiga tayyorlash.

Oliy pedagogik ta'lim jarayonida ushbu metodikani joriy etishning bosqichma-bosqich mexanizmi quyidagi jadvalda tizimlashtirilgan.

Bosqichlar	Integratsiya yo'nalishi va maqsadi	Qo'llaniladigan interaktiv metod va texnologiyalar	Baholash mezonlari va nazorat shakli
I. Adaptiv-propedevtik	Talabalarda raqamli muhit va netiket haqida boshlang'ich konseptual bilimlarni shakllantirish.	Muammoli ma'ruza-vebinar; "Flipped Classroom" (To'ntarilgan sinf); Muhokamali forumlar.	Kirish testlari; Kognitiv kollokviumlar.
II. Kvazi-kasbiy (Simulyatsion)	Virtual auditoriyada muloqotni amaliy boshqarish va diagnostika qilish ko'nikmalarini rivojlantirish.	Virtual pedagogik keys-stadi; Rapor o'yinlari va kiber-treninglar; Chat-moderatorlik simulyatsiyasi.	Keys yechimi ekspertizasi; "360 daraja" reflektiv baholash usuli.
III. Integrativ-faoliyatli	Mustaqil raqamli kontent yaratish va kiber-makonda shaxsiy pedagogik brendni namoyish etish.	Raqamli loyihalar yaratilishi; E-Portfolio yaratish; "Mehrli maktab"	Mualliflik loyihasi himoyasi; Raqamli portfolioni

Bosqichlar	Integratsiya yoʻnalishi va maqsadi	Qoʻllaniladigan interaktiv metod va texnologiyalar	Baholash mezonlari va nazorat shakli
		gospital pedagogikasi keyslari.	jamoaviy baholash.

2-jadval. Raqamli muloqot madaniyatini taʼlim jarayoniga integratsiya qilish bosqichlari va metodik vazifalari.

Talabalarning mustaqil taʼlim faoliyatini loyihalashtirish

Mazkur takomillashtirilgan metodika doirasida talabalarning mustaqil taʼlim faoliyatini yangicha mezonlar asosida loyihalashtirish markaziy oʻrin tutadi. Anʼanaviy konspekt yozish yoki referat tayyorlash kabi samarasiz mustaqil ish shakllaridan butunlay voz kechilib, talabalar "Raqamli kontent generatori" rovida namoyon boʻladilar.

Talabalarning mustaqil taʼlimini tashkil etish quyidagi amaliy-pedagogik algoritmlar asosida quriladi:

A) Raqamli taʼlim kontentlarini va muloqot ssenariylarini yaratish

Talaba mustaqil ish topshirigʻi sifatida maʼlum bir dars mavzusi doirasida nafaqat elektron taʼlim resursini (slyd, videodarslik), balki oʻsha dars davomida virtual auditoriya bilan amalga oshiriladigan "Muloqot ssenariysi matrisi"ni (Communication Script Matrix) tuzadi. Ushbu matrisada quyidagilar oldindan loyihalashtiriladi:

- Dars boshida virtual auditoriya diqqatini jalb qilish uchun chatga tashlanadigan "trigger savol" (muammoli start);
- Asinxron muloqotda talabalar tomonidan berilishi mumkin boʻlgan eʼtirozli yoki notoʻgʻri savollarga oʻqituvchining korrekativ va ragʻbatlantiruvchi "diplomatik javob shablonlari";
- Dars yakunida talabalarning hissiy va kognitiv holatini aniqlovchi raqamli refleksiv soʻrovnoma (masalan, Mentimeter yoki Google Forms yordamida refleksiv tahlil) savollari.

B) Kasbiy-pedagogik pozitsiyalarni tahlil qilish va refleksiv baholash

Yaratilgan ssenariylar asosida talabalar oʻzlarining kiber makondagi pedagogik pozitsiyalarini tahlil qiladilar. Bunda asosan "Raqamli oyna" (Digital Mirror) metodidan foydalaniladi: talaba oʻzi oʻtgan virtual dars yoki simulyatsiya videosini yozib oladi va mustaqil ravishda quyidagi refleksiv indikatorlar boʻyicha tahlil qiladi:

Talabaning raqamli refleksiyasi indikatorlari:

1. Nutq tempi va intonatsiyaning ekran ortidagi auditoriyaga mosligi (akustik madaniyat).
2. Chatdagi matnli javoblarning imlo, etika va qisqalik (lakonizm) qoidalariga mosligi (grafik madaniyat).
3. Ekran ortidagi emotsional tanqislikni (sovuqlikni) bartaraf etish uchun verbal va noverbal vositalardan oʻrinli foydalanilganlik darajasi.

Bu jarayon boʻlajak oʻqituvchining kognitiv (nazariy) bilimlarini faol amaliy koʻnikmalarga va professional kompetensiyaga aylantirish imkonini beradi. Talaba oʻz xatolarini bevosita raqamli tahlil qilish orqali oʻz-oʻzini korreksiyalash (self-regulation) mexanizmini ishga soladi.

5. Xulosa

Olib borilgan nazariy tahlillar va metodologik izlanishlar asosida quyidagi umumiy xulosalarga kelindi:

1. Raqamli taʼlim muhitida boʻlajak oʻqituvchilarning kasbiy muloqot madaniyatini rivojlantirish zamonaviy oliy pedagogik taʼlimning strategik yoʻnalishlaridan biridir. Raqamli muloqot anʼanaviy auditoriya muloqotining oddiy koʻrinishi boʻlmay, oʻziga xos psixologik-didaktik qonuniyatlarga va axloqiy meʼyorlarga ega pedagogik fenomendir.
2. Kasbiy muloqot madaniyatini takomillashtirilgan model (kognitiv, texnologik, refleksiv-emotsional komponentlar integratsiyasi) asosida shakllantirish boʻlajak oʻqituvchilarning nafaqat tarmoq odobiga (netiket) rioya qilishini, balki masofaviy va aralash taʼlim sharoitida oʻqitish sifatini tubdan oshirishini taʼminlaydi.
3. Oliy pedagogik taʼlim jarayoniga raqamli simulyatsiyalar, virtual pedagogik vaziyatlar va tarmoq

muloqoti bo'yicha interaktiv keyslarni tizimli tatbiq etish bo'lajak mutaxassislarni kelgusi amaliy faoliyatda raqamli didaktika imkoniyatlaridan madaniyatli va samarali foydalanishga to'liq tayyorlash kafolatini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev Sh. M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 464 b.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni muvaffaqiyatli amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6079-son Farmoni.
3. Muslimov N. A. va boshqalar. Kasbiy ta'lim metodikasi: darslik. – Toshkent, 2015. – 320 b.
4. Muslimov N. A. Bo'lajak o'qituvchining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyalari: monografiya. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2013. – 212 b.
5. Khimmataliyev D. O. Kasbiy faoliyatga tayyorgarlikni baholash bo'yicha pedagogik tizim modelini loyihalash // Pedagogik mahorat. – 2023. – 4-son. – B. 18–24.
6. Khimmataliyev D. O. Rivojlanayotgan raqamli muhitda bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish muammolari // Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar. – 2024. – 2-son. – B. 45–51.
7. Omonova N. P. Bo'lajak o'qituvchilarning axborot kompetensiyasini rivojlantirish: muammo va yechimlar // Zamonaviy ta'lim. – 2024. – 6-son. – B. 33–39.
8. Begimqulov U. X. Pedagogik ta'lim jarayonlarini axborotlashtirishning nazariy-metodik asoslari: ped. fan. dok. ... diss. – Toshkent, 2007. – 315 b.
9. Ismadiyarov Ya. U. Raqamli ta'lim muhitida talabalarning mustaqil ishini tashkil etish metodikasi // Oliy ta'limda raqamli texnologiyalar. – 2023. – 1-son. – B. 88–94.
10. Robert I. V. Digitalization of Education: Theoretical Foundations and Practical Implementation // Pedagogy and Psychology of Education. – 2020. – No. 3. – P. 12–28.
11. Siemens G. Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age // International Journal of Instructional Technology and Distance Learning. – 2005. – Vol. 2, No. 1. – P. 3–10.
12. Pardo N., Omonova N. Tri-Loop AI Competency Method in Modern Higher Pedagogical Education // International Journal of Inclusive and Hospital Pedagogy. – 2025. – Vol. 4, No. 2. – P. 112–119.
13. Anderson T. The Theory and Practice of Online Learning. – Athabasca: Athabasca University Press, 2008. – 484 p.
14. Shea P., Bidjerano T. Learning Presence as a Moderator in the Association Between Teacher Presence and Student Outcomes in Online Learning // Computers & Education. – 2012. – Vol. 59, No. 2. – P. 316–326.
15. Taylakov N. I. Uzluksiz ta'lim tizimida axborot muhitini yaratishning ilmiy-pedagogik asoslari. – Toshkent: O'zbekiston, 2009. – 240 b.
16. Sharipov Sh. S. Talabalarni kasbiy ijodiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik tizimi // Kasb-hunar ta'limi. – 2018. – 3-son. – B. 12–19.
17. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers (Version 3). – Paris: UNESCO, 2018. – 64 p.